

ЛЕКСИЧНІ СИНОНІМИ НА НАЦІОНАЛЬНІЙ ОСНОВІ В УКРАЇНСЬКІЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

© Мартиняк О., 2010

У статті проаналізовано синонімію термінів на лексичному рівні. З'ясовано основні причини появи лексичних синонімів та особливості їхнього функціонування на різних етапах розвитку української науково-технічної термінології.

Ключові слова: українська мова, лексичний синонім, науково-технічна термінологія.

The article is devoted to the problem of Ukrainian scientific and technical terms lexical synonymy. The research analyzes reasons for appearance of the lexical synonymy among authentic terms and function of terms lexical synonymy on the different stages of Ukrainian terminology development.

Keywords: ukrainian language, lexical synonymy, scientific and technical terminology.

Упродовж останніх років активізувались дослідження явища синонімії в різних терміносистемах. Незважаючи на одну із ключових вимог до терміна, що передбачає відсутність у нього синонімів і омонімів, більшість мовознавців вважають синонімію характерною ознакою розвитку будь-якої терміносистеми й важливою передумовою її неологізації.

Мета статті: проаналізувати лексичні синоніми, що виникли на національній основі в українській науково-технічній термінології впродовж XX – поч. XXI ст., з'ясувати причини їхньої появи та перспективи подальшого функціонування.

Лексичними синонімами вважають слова різні за звучанням і написанням, але близькі або тотожні за значенням. У термінній лексиці простежуємо функціонування таких пар лексичних синонімів:

1) термін чужомовного походження — український відповідник: а) позичений термін та український відповідник: *абсорбер* — *вбирач*; б) термін, що складається з іншомовних компонентів — український аналог: *анемометр* — *вітромір*; в) гібридний термін (**гібридними термінами* вважатимемо слова, які мають іншомовну твірну основу або лише корінь та питомий словотворчий афікс) — український еквівалент: *ажурний* — *прозірчастий*;

2) синонімні терміни автохтонного походження: (*лисиці* — *лещата*);

3) синонімні терміни, позичені з різних мов (*алмаз* — *діамант*, *дисплей* — *монітор*); синонімні терміни, позичені з однієї мови (*азот* — *нітроген*, *манган* — *марганець*).

Дискусійною є проблема виділення абсолютних синонімів, або дублетів, як специфічного класу лексичних синонімів. Частина мовознавців (В. Даниленко, А. Коваль, Є. Толикіна, Н. Непийвода) наголошує на специфіці синонімії в термінології й зводить синонімію лексичного рівня до абсолютної синонімії, або дублетності, вважаючи, що синонімні терміни — це дві назви того самого поняття, які не характеризують його різні ознаки, а отже, не мають жодних відмінностей у значенні й не виконують стилістичних функцій [2, с. 73]. Найчастіше в цьому разі мають на увазі терміни різного походження (автохтонний — позичений).

Ряд учених (А. Крижанівська, Т. Михайлова, В. Молодець, Л. Симоненко, С. Худолєєва) пропонують не використовувати термін «дублет» для аналізу терміносистем, по-перше, через його багатозначність, по-друге, навпаки, через однозначне його розуміння як різновиду окремої мовної одиниці, варіантів слів.

Г. Сергєєва вкладає в поняття «дублет» лише однакову предметно-логічну співвіднесеність слів, яка не виключає існування в них певних відмінностей. Дублетні терміни, навіть якщо вони виражають те саме поняття, можуть різнитися семантичною структурою, частотністю вживання, сполучуваністю, сферою використання тощо. Тому дублетами можна називати семантично рівнозначні терміни, які співіснують на певному етапі розвитку терміносистеми [5, с. 261].

Абсолютну синонімію в термінології часто трактують як тимчасове й недовготривале явище притаманне періоду становлення термінної лексики. А. Коваль називає абсолютні синоніми в термінології «баластом», бо вони не виконують ніякої додаткової функції порівняно з основним членом синонімного ряду. Тому в процесі розвитку систем термінології відбувається або випадання абсолютних синонімів із системи, або диференціація їх значень [3, с. 159].

На нашу думку, поняття «абсолютний синонім», або «дублет», можна застосувати лише до частини паралельних назв, які функціують у термінології. Переважно відмінностей у значенні не мають лише повний термін та його скорочений відповідник, абревіатура. Що ж до лексичних синонімів, які виникли на українському ґрунті, то лише деякі з них на незначному часовому відрізку функціювання не мають жодних відмінностей у значенні й у вживанні. Здебільшого вони різняться семантично. Відмінності в семантиці найчастіше зумовлені тим, що паралельні назви характеризують той самий об'єкт із різних боків. У такому разі те саме поняття отримує паралельні назви за різними ознаками, що пов'язане з існуванням різних шкіл у науці та можливістю людини по-різному сприймати той самий предмет. Часто синонімними виступають багатозначні терміни, які мають лише одну спільну сему, а тому їхнє паралельне функціювання обмежене контекстом. Ті лексичні синоніми, що не мають жодних відмінностей у семантиці можуть різнитися частотністю вживання.

Лексична синонімія в українській науково-технічній термінології виникає внаслідок одночасного функціювання термінних та нетермінних одиниць: 1) діалектизмів: *гак* — *очеп* [РУНТС, с. 46], *копальня* — *закіп* [РУНТС, с. 22], *помпа* — *смок* [МФТ, с. 368], [РУНТС, с. 184], *розчин* — *чамур* [РУНТС, с. 305], *русло* — *корито* [РУНТС, с. 321], *свердло* — *свідер* [РУНТС, с. 43], *сковорода* — *панва* [Ш, с. 105; РУНТС, с. 421]; 2) застарілих слів: *патронташ* — *ладівниця* [РУНТС, с. 226], *позлітка* — *шумиха* [РУНТС, с. 169]; 3) слів розмовного стилю: *обіймиця* — *рихва* [РУНТС, с. 196], *пасмо/мичка* — *сталка* [РУНТС, с. 290], *проріз* — *гара* [РУНТС, с. 284].

Паралельно вживають терміни, які мають близькі або тотожні значення. Переважно це зумовлено явищем вторинної номінації або появою спеціальних термінологічних значень у загальноновживаних словах. А саме: *віддаль* — *відстань*: «...віддаль від гирла до середини наступних від башмака проміжної колони пластів з тиском» [ДНГС, с. 124], «...відстань між металевими мікрочастинками така, що робить неможливим їх безпосередній контакт» [МСФВ, с. 358], *прилад* — *пристрій*: «Градування еталонних і зразкових приладів у точці 100°C здійснюється при температурі кипіння води за допомогою кип'ятильника» [МСФВ, с. 29], «зв'язок оперативної пам'яті та процесора з периферійними пристроями здійснюється за допомогою селекторних і мультиплексних каналів» [ОТЕР, с. 124]. У таких парах важко визначити доміную, адже терміни не лише мають тотожні значення, але й обидва активно функціують у науковому стилі мовлення.

Трапляються випадки паралельного вживання багатозначних слів, які можуть бути взаємозамінними лише в одному зі значень. Наприклад, слова *аркуш* і *лист* [ВТБ, с. 39; РУТС, с. 216; СРРР, с. 253] позначають «шматок якого-небудь тонкого й плоского матеріалу (паперу, фанери, картону і т. ін.) певної форми і розміру» [1, с. 39]. Проте в термінній лексиці ці назви спеціалізуються. Термін *аркуш* переважно використовують для номінації паперу певного розміру («*треба вставити аркуш паперу*» [ТОА, с. 169]), а також для позначення спеціальної одиниці вимірювання обсягу книги. А термін *лист* частіше вживають для позначення шматка іншого матеріалу (метал, гума тощо): «*Огородження змішане — огороження із сіток та суцільних листів*» [ЕВ, с. 13], «*Магнітопроводи тягових трансформаторів виконуються шихтованими з листів електротехнічної сталі*» [ТЕМЕС, с. 220].

Багатозначні терміни *корок* і *пробка* [РУСТГ, с. 193] мають одне спільне значення: «загальне найменування затичок різного призначення, певний предмет, яким затуляють, затикають який-небудь отвір в апаратах, приладах тощо; те, що загороджує доступ, прохід куди-небудь [1, с. 1143]» («Після розплавлення необхідної кількості металу тигель охолоджують, закручують корок» [МСФВ, с. 42], «...мінімальну висоту піщано-глинистих і рідинних пробок на вибої свердловини» [ДНГС, с. 459]). Тому лише в цьому разі вони можуть бути взаємозамінними. Для найменування одного з видів електричних запобіжників в українській науково-технічній термінології використовують лише термін *пробка*: «Вимкнення проводиться за допомогою вимикачів, рубильника або іншого вимикаючого апарата, а також шляхом зняття або викручування запобіжників (пробок), роз'єднання штепсельного з'єднання» [ЕВ, с. 29].

Суттєві відмінності в значенні мають назви *шнур* — *гніт* [Ш, с. 107], хоч вони й позначають предмети подібні за формою. Слово *шнур* має дуже широке значення: 1. Тонкий мотузок, сплетений із кручених ниток чи пасом прядива // Матеріал у вигляді такого мотузка // Стрічка для відокремлення, ізоляції чогось // Шворка, яку використовують будівельники, маляри для одержання прямої лінії на чомусь. 2. Електричний дріт. 3. Пристрій у вигляді мотузка з пороховим наповненням, який служить для підпалювання вибухової речовини, Бікфордів шнур [1, с. 1627]: «Перемикаючі шнури й комутаційні поля дають змогу збирати розрахункову схему довільної електроенергетичної схем» [ОТЕР, с. 54]. Слово *гніт* називає стрічку або шнур, який використовують для горіння в деяких освітлювальних приладах; шнур, який використовують для запалювання чого-небудь, проведення вибухів [1, с. 270]: «...мастило, яке знаходиться в кришці (*шапці*) підшипника, подається до поверхню осі притиснутим пактом гнотів з повсті» [ТЕМЕС, с. 115]. Отже, терміни *шнур* і *гніт* мають одну спільну сему, називають пристрій, що служить для підпалювання вибухової речовини. Хоча, на нашу думку, у цьому разі варто надати перевагу першому терміну, адже він входить до складу термінної словосполуки *Бікфордів шнур*, яка називає цей пристрій.

Багатозначні терміни *грань* — *границя* — *межа* виступають паралельними назвами лише одного поняття «лінія поділу, те, що відділяє одне від одного» [1, с. 259]: «...до кристала кварцу вздовж осі прикладена сила F , яка рівномірно розподілена на грані, перпендикулярній до осі x » [МСФВ, с. 193], «...коли не проводиться нагнітання агентів витіснення на межі крутої і пологої частини складки» [ДНГС, с. 285]. Назви *границя* та *межа* мають ще одне спільне значення — «допустима норма» [1, с. 259]: «При перевищенні граници текучості всередині кристала вздовж певної площини S » [МСФВ, с. 235]. Отже, кожне значення багатозначного терміна утворює окремий синонімічний ряд.

Після видання «Виробничого термінологічного бюлетеня» (1935 р.) в українській термінній лексиці поряд із українськими назвами починають активно вживати росіянізми, які не відповідають нормам української літературної мови. А саме: *бляха* — *жерсть* [ВТБ, с. 26; РУТС, с. 128; МФТ, с. 181], *вада* — *порок* [ВТБ, с. 55], *вежа* — *башта* — *вишка* [ВТБ, с. 16], *гак* — *крюк* [РУСТГ, с. 31], *гума* — *резина* [РУЕРС, с. 354], *лійка* — *воронка* [РУЕРС, с. 532], [РУСТГ, с. 31], *піддашок* — *козилок* [ВТБ, с. 35; РУТС, с. 187; МФТ, с. 256], *поверх* — *етаж* [РУСТГ, с. 308], *проміжок* — *зазор* [РУЕРС, с. 116; МФТ, с. 188; СРРР, с. 143], *ручка* — *держак* — *рукоятка* [РУТС, с. 475; РУЕРС, с. 364; МФТ, с. 641], *стерно* — *руль* [ВТБ, с. 61].

Цей різновид синонімів можна вважати надлишковим (баластним), який засмічує українську науково-технічну термінологію, проте навіть у сучасних науково-технічних текстах зафіксовано такі росіянізми: «Кронблоки розміщують на верхній площадці бурової вишки» [ДНГС, с. 148], «...для конічного або клиноподібного фіксаторів, коли зазор у спряженні фіксатора з гніздом відсутній» [ТМРК, с. 224], «Деталі по мотку переміщуються з деяким інтервалом, і ті з них, що переміщуються у вертикальному положенні, козишком переводяться у горизонтальне положення» [ТМРК, с. 379], «застосування несправних захисних засобів — діелектричних рукавичок з проколами

або розривами рези́ни» [ЕВ, с. 58], «Для переміщення кожного з пересувних блоків зубчатих коліс на одному валу служили окремі рукоятки» [ТМРК, с. 233] тощо.

Паралельно з науково-технічними термінами українського походження вживають назви, що виникли в результаті метафоричних перенесень:

1) за подібністю до частини тіла людини, тварини чи рослини: *відвідник* — *коліно* [Ш, с. 58], *закрутка* — *слимак* [РУЕРС, с. 454], *замоток* — *кокон* [РУНТС, с. 129], *заскочка* — *кулачок* [РУНТС, с. 147], *пришиви* — *головки* [ВТБ, с. 22; РУТС, с. 94], *скрутинець* — *зм'як* [РУНТС, с. 107];

2) за подібністю фізичного стану людини та пристрою: *пошкода / попсув* — *хвороба* [РУНТС, с. 321];

3) за схожістю функцій технічних пристроїв та побутових предметів: *запинало / покрівець* — *кожух* [Ш, с. 80, РУНТС, с. 419], *кришка* — *шапка* [ТЕМЕС, с. 115], *покрива* — *одежа / одяг* [Ш, с. 56], *рiчище* — *постiл / ложе* [РУНТС, с. 261]).

Зрідка паралельно функціують дві назви, що виникли внаслідок метафоричних перенесень: *гiлка* — *вiтка* [РУЕРС, с. 63] («Відстань між поперечними штабами приймаємо із розрахунку, маючи на увазі, що найбільша гнучкість гiлок між точками їх закріплення не повинна перевищувати...» [ТЕРБС, с. 139], «Аналогічний провідник, проведений біля провідника сенсора, приєднується до сусідньої вiтки моста» [МСФВ, с. 117]), *кiви* — *чара* — *чаша* — *кишеня* [РУНТС, с. 123], *серга* — *вухо* [Ш, с. 87; МФТ, с. 668].

У такому разі варто залишити як нормативний той термін, який не викликає зайвих асоціацій. Хоча терміни, утворені внаслідок метафоричних перенесень, які активно функціують у різних терміносистемах, можна залишити як другу нормативну назву. Якщо в термінології паралельно побутують дві метафоричні назви, то варто надати перевагу тій, що точніше відображає поняття й частіше вживається. Наприклад, терміни *серга* й *вухо* позначають пристрій, за допомогою якого підвішують предмети. У цьому випадку нормативним можна вважати перше слово, адже воно позначає предмет, який має таку ж форму як *серга* і слугує для підвішування предмета, а другий термін асоціюється з назвою частини тіла людини.

Не варто ставити в один синонімний ряд назви *щелепа* й *щока*, адже вони позначають різні технічні об'єкти: 1) *щелепа* — деталь машини, механізму, інструмента тощо, призначена для закріплювання, захоплювання або подрібнювання чого-небудь [1, с. 1638]; 2) *щока* — бокова, перев. плоска, поверхня якогось предмета, якоїсь деталі, частини пристрою, механізму [1, с. 1641]. Так само паралелі *горловина* — *шийка* не варто вважати синонімами, бо слово *горловина* називає «звужений отвір (прохід) у чому-небудь» [1, с. 254], а *шийка* — «вузьку частину якого-небудь предмета» [1, с. 1620], у якій не обов'язково повинен бути отвір.

Окремо варто виділити похідники з первісно демінутивним значенням, які функціують в українській науково-технічній термінології. Такі терміни часто вступають між собою в синонімні відношення (*канавка* — *рiвець/рiвчак* [РУЕРС, с. 147], *коронка* — *вiнець* [Ш, с. 38], *свердлик* — *буравчик* [ВТБ, с. 18; РУТС, с. 35]) або зі словами з нейтральним значенням (*коточок* — *коліща* — *мітниця* [Ш, с. 34], *повзунок* — *поповзень* [РУЕРС, с. 288]).

Лексичні синоніми в термінології нерідко походять від різних твірних основ і створюються за допомогою різних словотворчих афіксів. Зокрема: *пастка* — *ловник/уловлювач* [РУЕРС, с. 186; РУНТС, с. 153], *пройма* — *проріз* — *отвір* [РУНТС, с. 279], *прохідня* — *перепускник* [РУНТС, с. 287].

Серед термінних синонімів значну кількість становлять складні автохтонні терміни з різним лексичним складом. Синонімія складних термінів виникає внаслідок паралельного вживання слів із синонімними компонентами. Найчастіше в парах таких складних синонімів один компонент є спільним для двох слів, а інший — відмінний. Різномовні мотивувальні основи цих слів переважно є синонімними, вони можуть мати незначні відмінності в значенні, але характеризуються однією спільною семою і в певному контексті функціують як взаємозамінні. Це такі пари синонімних термінів:

1. Назви технічних приладів, пристроїв, машин, установ тощо, які утворено внаслідок поєднання основ *водо-*, *газо-*, *звуко-*, *повітро-*, *тепло-* тощо з віддієслівними іменниками із

суфіксами: 1) *-ач-*: вологопоглинач — вологовбирач [РУЕРС, с. 66; РУСТГ, с. 24], газоббирач — газопоглинач [РУСТГ, с. 40; МФТ, с. 118]; 2) *-ник/-льник-*: водопідіймальник — водотяжник [Ш, с. 11], газовіддільник — газовідбірник [МФТ, с. 117; РУНТС, с. 69]; 3) *-ец'/-*: каменобосць — каменобитець [Ш, с. 33], молотобосць — молотобитець [Ш, с. 49]; 4) *-к(а)*: коренекришилка — коренедробарка [РУНТС, с. 140], торфокришилка — торфодробарка [Ш, с. 96]; 5) *-н'(а)*: глиновальня — глином'яльня [МФТ, с. 133]; 6) *-ф*: водовід/водопровід — водогін [РУЕРС, с. 67], [МФТ, с. 87], газопровід — газогін [МФТ, с. 118], теплохід — теплоплав [МФТ, с. 753], [РУНТС, с. 379], цвяхотяг — цвяходер [Ш, с. 15].

2. Складні синонімічні терміни на позначення осіб за родом діяльності з одним спільним та одним різнозвучним компонентом (*глином'яльник — глиномісії* [Ш, с. 16], *каменолом — каменотес* [МФТ, с. 236], *кразознавець — товарознавець* [РУНТС, с. 382]). А також терміни-прикметники: *багатопверховий — кількаповерховий* [Ш, с. 49], *вагонобудівельний — вагоноробний* [Ш, с. 8], *водонапрямний — струминонапрямний* [Ш, с. 93], *дрворубний — древокольний* [Ш, с. 22].

Паралельне вживання цих термінів є виправданим, окрім тих випадків, коли компонентами складних термінів виступають кальки з російської мови (*дровокольний, бистрохідний, многозрізний, шерстемір* та ін.).

Синонімія складних і простих термінів зумовлена творенням назв для одного об'єкта за різними його характеристиками, наприклад: *гострозубці — кусачки* [МФТ, с. 291]. Перша назва характеризує предмет за його зовнішніми ознаками, а друга — за дією, яку можна виконувати за допомогою цього предмета. Сучасні нормативні словники фіксують їх як назви того ж поняття, але в науковому мовленні частіше вживають термін *кусачки*.

Окрім того, складні та прості синонімічні назви походять від різноструктурних мотивувальних баз (словосполучка — слово) і творяться різними способами (основоскладання — суфіксація). Це терміни на позначення таких понять: 1) приладів, пристроїв та ін. предметів (*піноутворювач — спінювач* [РУСІД, с. 112]); 2) установ, пов'язаних з виробництвом (*лісопилка — тартак* [ВТБ, с. 52], *лісопильня — тартак* [МФТ, с. 185], *смолокурня — смолярня* [МФТ, с. 690], *торфокопня/торфокопальня — торфовище* [Ш, с. 34], *фарбовиробня — фарбарня* [Ш, с. 101; ВТБ, с. 40]); 3) осіб за родом діяльності (*глиноміс — глиняр* [ШС, с. 49; МФТ, с. 133], *каменолом/каменотес — каменяр* [ВТБ, с. 33; МФТ, с. 236], *смолокур/смоловар — смоляр* [МФТ, с. 690]); 5) процесів (*газовироблення — газування* [ВТБ, с. 21]).

Отже, основними причинами появи лексичних синонімів на національній основі є можливість номінації того самого поняття за різними ознаками, виникнення нових сем у загальноживаних словах унаслідок переосмислення їх значень та явище вторинної номінації. Окрім того, простежуємо залучення діалектних слів у деяких сучасних словниках та словниках 20–30-х рр., а починаючи із 30-х рр. минулого століття — ще й російських кальок поряд з автохтонними назвами. Деяких пар лексичних синонімів на національній основі уникнути дуже важко, якщо поряд функціонують нормативні назви із близьким або тотожним значенням. Уникати варто тих назв, що не відповідають нормам української літературної мови (росіянізми) або не відповідають науково-технічному поняттю, яке позначають. Окрім того, варто зважити на паралельне функціонування багатозначних термінів, кожне значення яких творить окремі ряди синонімів, адже це іноді ускладнює процес добору відповідної назви науково-технічного поняття з ряду термінів.

ТЕМЕС — Безрученко В. М. Тягові електричні машини електрорухомого складу / В. М. Безрученко, В. К. Марченко, В. В. Чумак — Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту залізничного транспорту ім. акад. В. Лазаряна, 2003. — 252 с. ВТБ — Виробничий термінологічний бюлетень. — К.: Вид-во ВУАН, 1935. — 80 с. ЕВ — Гажаман В. І. Електробезпека на виробництві: навч. посібник / В. І. Гажаман — К.: Вид-во журналу «Охорона праці», 2002. — 272 с. ДНГС — Довідник з нафтогазової справи / [за ред. В. С. Бойка, Р. М. Кіндрата, Р. С. Яремійчука]. — Л.: Вид-во «Місіонер», 1996. — 619 с. ТЕРБС — Клименко Є. В. Технічна експлуатація і реконструкція будівель та споруд: навч. посібник

/ С. В. Клименко — К.: Центр навч. літератури, 2004. — 304 с. ТМРК — Кодра Ю. В. Технологічні машини. Розрахунок і конструювання / Ю. В. Кодра, З. А. Стецько — Л.: Вид-во «Бескид Біт», 2004. — 466 с. МСФВ — Мікроелектронні сенсори фізичних величин: У 3 тт. / [за ред. З. Ю. Готри]. — Т. 2. — Л.: Ліга-Прес, 2003. — 595 с. ОТЕР — Перхач В. С. Обчислювальна техніка в електроенергетичних розрахунках / В. С. Перхач. — Л.: Вид-во при Львів. держ. ун-ті видав. об'єднання «Вища шк.», 1978. — 311 с. МФТ — Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос / [уклад.: В. В. Гейченко та ін.] — К.: Наук. думка, 1998. — 888 с. РУЕРС — Російсько-український електро-радіотехнічний словник / [уклад.: Ю. Т. Величко, К. М. Соболевський, Ю. В. Ковальчук-Іванюк та ін.] — К.: Вид-во АН УРСР, 1961. — 534 с. РУНТС — Російсько-український науково-технічний словник / [уклад.: В. Перхач, Б. Кінаш]. — Л., 1997. — 456 с. РУСІД — Англійсько-український словник-довідник інженерії докілья / [уклад.: Т. Балабан]. — Л.: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2000. — 400 с. 13. РУСТГ — Російсько-український словник з теплотехніки і газотехніки / [уклад.: І. М. Шелудько, П. І. Гнип, В. Г. Мариниченко]. — К.: Вид-во АН УРСР, 1962. — 308 с. РУТС — Російсько-український технічний словник / [уклад.: М. М. Матійко, О. М. Матійко та ін.] — К.: Держтехвидав, 1961. — 648 с. СРРР — Російсько-український словник радіотехніки, радіоелектроніки та радіофізики / [уклад.: В. С. Калашник та ін.]. — К.: Наук. думка, 2007. — 697 с. ТОА — Следзінський І. Ф. Техніка обчислень і алгоритмізації / І. Ф. Следзінський, А. М. Ломакович, Ю. С. Рамський, Р. І. Зароський — К.: Вища шк., 1991. — 199 с. Ш — Шелудько І. М. Практичний словник виробничої термінології / І. М. Шелудько — Х.: Рад. шк., 1931. — 110 с. ШС — Шелудько І. Словник технічної термінології: (загальний). (Проект) / І. Шелудько, Т. Садовський — К.: ДВУ, 1928. — 588 с.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. — К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. — 1736 с. 2. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания / Даниленко В. П. — М.: Наука, 1977. — 246 с. 3. Коваль А. П. Синоніміка в термінології / А. П. Коваль // Дослідження з лексикології та лексикографії: міжвідом. зб. / [гол. ред.: Л. С. Паламарчук]. — К.: Наук. думка, 1965. — С. 157–168. 4. Михайлова Т. Синонімічні відношення в українській науково-технічній термінології / Тетяна Михайлова // Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» / [відп. ред. Л. Полюга]. — 2004. — № 503. — С. 53–57. 5. Сергєєва Г. А. Системний підхід до вивчення запозичень на рівні лексико-семантичної парадигматики (до проблеми термінологічної синонімії) / Г. А. Сергєєва // Вісник Харків. ун-ту. Серія: філологія / [ред. кол.: Ю.М. Безхутрий (відп. ред.) та ін.]. — 2000. — № 491. — С. 260–263.